

Transponování

Až dosud jsme se ve výkladu setkali pouze s akordy odvozenými od tónu C a stupnicemi vycházejícími z tóniny Cdur. Pro výklad je tato tónina vhodná z toho důvodu, že jónský modus diatonické durové stupnice neobsahuje žádný předznamenáný tón a proto je každé vybočení od této základní stupnice na první pohled patrné. V praxi ovšem samozřejmě nehrajeme jenom v Cdur a všechny výše popsané poznatky je nutné umět převést (přetransponovat) do libovolné tóniny. **Transponování znamená převedení nějakého harmonického útvaru, který je postaven na konkrétní tónice** (např. akord C pro tóninu Cdur) **do jiné tóniny** (např. Adur) **po**

stavené na jiné tónice

(akord A),

při zachování intervalů mezi jednotlivými prvky transponovaného harmonického útvaru

. Pokud máme např. harmonický sled C, Ami, Dmi, G, používáme stupnici Cdur (C, D, E, F, G, A, H, c). Po přetransponování do A dostaneme harmonický sled A, F

#

mi, Hmi, E a používáme stupnici Adur (A, H, C

#

, D, E, F

#

, G

#

, a). Zachovali jsme intervaly mezi jednotlivými prvky (akordy) harmonického celku (mezi C, Ami - velká sexta stejně jako mezi A, F

#

mi; Ami, Dmi = F

#

mi, Hmi = čistá kvarta; Dmi, G = Hmi, E = čistá kvarta) a celé téma jsme posunuli z tóniny Cdur do tóniny Adur.

K tomu, abychom podobné hudební útvary rychle přetransponovali, můžeme použít několik pomůcek. Z hlediska hudební teorie je nejsprávnější způsob transponování pomocí kvintového a kvartového transpozičního kruhu. Tuto techniku by měl každý muzikant ovládat nebo alespoň tušit, že něco podobného existuje a najít si vlastní způsob, jak rychle a správně transponovat harmonické celky. V závěru této kapitoly uvedu pár pomůcek, které vám transponování na kytaru usnadní. Nejprve ale opět trocha teorie.

Transponování pomocí kvintového a kvartového transpozičního kruhu

Základem této techniky je znalost předznamenání jednotlivých stupnic a jako pomůcka pro zapamatování těchto předznamenání nám slouží tzv. kvint-kvartový kruh. Řekli jsme si, že stupnice Cdur neobsahuje žádný předznamenaný tón a tónina Cdur je tedy **bez**

předznamenání

Všechny ostatní tóniny obsahují tóny s tzv. posuvkami - to jsou známé symboly

#

a
b

. Symbol

#

znamená, že takto označený tón je o půl tónu zvýšený a čteme ho s příponou -is (C

#

= cis). Symbol

b

znamená, že takto označený tón je o půl tónu snižován a čteme ho s příponou -es (G

b

= ges). Každá tónina je charakteristická počtem tónů s předznamenáním a typem těchto předznamenání. Podle toho rozdělujeme tóniny na tóniny "s křížky" a tóniny "s béčky".

Předznamenání se zapisuje u notového zápisu na začátku notové osnovy a toto předznamenání platí pro celou skladbu (pokud není změna předznamenání, která se opět zapisuje). Podle počtu a typu posuvek v předznamenání tedy poznáme hned na začátku skladby, jakou stupnici použít.

Jako pomůcka pro zapamatování, kolik která stupnice obsahuje předznamenáných tónů (a jakých) slouží kvintový a kvartový kruh. Existuje pravidlo, že pokud od tóniny Cdur (bez předznamenání) postoupím o kvintu výš (nebo o kvartu níž), dostanu stupnici Gdur, která má jeden předznamenaný tón a to tón F#. Kdybychom postoupili ještě jednou o kvintu výš, dostaneme stupnici Ddur, která obsahuje dva předznamenané tóny F

#

a C

#

atd. Podobně pokud od stupnice Cdur postoupím o kvartu výš (nebo o kvintu níž), dostanu stupnici Fdur s jedním předznamenaným tónem a to tónem B

b

, postoupíme-li o další kvartu výš, dostaneme stupnici B

b

dur se dvěma předznamenanými tóny a to tóny B

b

a E

b

atd. Seřadím-li stupnice s křížky a stupnice s béčky za sebou podle počtu posuvek, budou mezi základními tóny těchto stupnic pravidelné intervaly. U stupnic s křížky je to kvinta a u stupnic s béčky kvarta. Kvarta a kvinta jsou navíc navzájem převrácené intervaly. Pokud postoupím o kvartu výš, dostanu stejný tón, jako kdybych postoupil o kvintu níž, pouze v jiné oktávě. Mohu

tedy vytvořit kruhové schéma, ve kterém po směru hodinových ručiček postupuji o kvartu výš a dostávám pořadí stupnic s béčky a současně ve stejném schématu proti směru hodinových ručiček dostanu pořadí stupnic s křížky, které mají mezi sebou interval kvinty.

U stupnic s křížky platí pravidlo, že předznamenané tóny přibývají na 7. stupni stupnice. Pokud postupuji z Cdur do Gdur, použiji v Gdur stejné tóny jako v předchozí stupnici Cdur (pouze začnu od tónu G) a na 7. stupni stupnice G dur zahraji předznamenaný tón F#. Obdobně při postupu z Gdur do Ddur použiji tóny z Gdur, začnu od tónu D a na 7. stupni zahraji zvýšený tón C# atd.

Tóniny s křížky jsou

Tónina	Stupnice	Počet křížků			
G	G	A	H	C	
D	D	E	F	#	
A	A	H	C	#	
E	E	F	#		G
H	H	C	#		D
F	#	F	#		G
C	#	C	#		D

U stupnic s béčky platí pravidlo, že předznamenané tóny přibývají na 4. stupni stupnice. Pokud postupuji z Cdur do Fdur, použiji v Fdur stejné tóny jako v předchozí stupnici Cdur (pouze začnu od tónu F) a na 4. stupni nové stupnice Fdur zahraji předznamenaný tón B^b. Obdobně při postupu z Fdur do B

^bdur použiji tóny z Fdur, začnu od tónu B

a na 4. stupni zahraji snižený tón E^b

atd.

Tóniny s béčky jsou

Tónina	Stupnice	Počet béček
--------	----------	-------------

Kytarová škola - díl 10

Napsal uživatel Petr Krumphanzl
Středa, 02 Březen 2005 04:00

F	F	G	A	B
B	b	B	b	C
E	b	E	b	F
A	b	A	b	B
D	b	D	b	E
G	b	G	b	A
C	b	C	b	D

V praxi je dobré naučit se stupnice s křížky i s béčky vyjmenovat z hlavy a hlavně vědět jaké předznamenané tóny konkrétní stupnice obsahuje. Pokud si budete pamatovat, jak jdou tóniny s křížky za sebou (po kvintách G, D, A, E, H, F[#], C[#]) a k tomu budete vědět, v jakém pořadí předznamenané tóny přibývají (opět po kvintách F

#

, C

#

, G

#

, D

#

, A

#

, E

#

, H

#

) snadno si spočítáte, kolik a hlavně jakých předznamenaných tónů máte zahrát. Pokud mám hrát např. v E, rychle si přeříkám pořadí stupnic - E je čtvrtá - tzn. obsahuje čtyři křížky a to: F

#

, C

#

, G

#

, D

#

. Pokud vám pořadí stupnic z hlavy vypadne, můžete si ho znovu odvodit na základě výše popsaného kvintového a kvartového kruhu.

Obdobně stupnice s béčky jsou: F, B^b, E^b, A^b, D^b, G^b, C^b (po kvartách) a béčka přibývají v pořadí B^b, E^b, A^b, E^b, D^b, G^b, F^b (opět po kvartách). Pokud tedy budu chtít hrát např. v E

b

dur, vidím, že je to třetí stupnice v pořadí - obsahuje tedy tři béčka a to: B

b

, E
b
, A
b
.

To jsme si ale uvedli pouze přehled durových stupnic. Aby to bylo ještě trochu komplikovanější, je třeba si zapamatovat, že od každé durové stupnice je odvozena paralelní přirozená mollová stupnice a to na 6. stupni původní durové stupnice. Je to tedy vlastně aiolský modus.

Přehled paralelních mollových stupnic

Tónina	křížků	Tónina	béček	
dur	moll	dur	moll	
C	Ami	0	C	Am
G	Emi	1	F	Dm
D	Hmi	2	B	b
A	F	#	mi	3
E	C	#	mi	4
H	G	#	mi	5
F	#	D	#	mi
C	#	A	#	mi

Pro kytaristy je technika transponování pomocí kvintového a kvartového kruhu poměrně složitá, protože pomocí ní pouze zjistíme, jaké tóny se vyskytují v nové stupnici. Z těchto tónů však musíte znovu zkonstruovat akordy, které byly použity v doprovodu v původním harmonickém sledu. Pokud do tóniny Cdur patří akordy C, Dmi, Emi, F, G, Ami a Hmi⁵ (viz předchozí výklad), např. v tónině Adur to budou akordy A, Hmi, C

mi, D, E, F

mi a G

mi⁵
-

. Musíte si tedy pamatovat nejen to, jaké tóny s předznamenáním se v nové stupnici objeví, ale i jaké akordy se v této nové tónině vyskytují na jednotlivých stupních, abyste předznamenané tóny v akordech skutečně použili.

Jako pomůcka nám poslouží základy funkční harmonie, kde jsme si ukázaly, že na 1., 4. a 5. stupni jónské durové stupnice máme durové akordy (tónika, subdominanata a dominanata), na 2., 3. a 6. stupni mollové akordy (střídavá medianta a vrchní a spodní medianta) a na 7. stupni (citlivý tón) mollový akord se sníženou kvintou. Zejména jazzmani se v praxi velmi často dorozumívají právě pomocí stupňů, na kterých jsou akordy postaveny. Např. již dříve uvedený harmonický sled C, Ami, Dmi, G jsou akordy postavené na 1., 6., 2. a 5. stupni jónské durové stupnice. Tomuto sledu se v praxi říká kolečko. Pokud si budu pamatovat celou harmonii právě podle stupňů na kterých jsou akordy postaveny a budu je umět odvodit od jakéhokoliv základního tónu, mohu pak hrát v libovolné tónině. Dalším hojně používaným harmonickým sledem je tzv. dominantní jádro 2., 5., 1. (pro C dur tedy Dmi, G, C). Dominantní jádro a kolečko jsou základní kameny jazzové harmonie (i když v jazzu většinou nehrajeme kvintakordy ale minimálně septakordy nebo různé náhrady).

Pro rychlé transponování akordového doprovodu bez velké znalosti teorie můžeme použít metodu posunu všech akordů o požadovaný interval při zachování charakteru (dur, moll) akordu. Pokud např. transponuji z C do D posunu všechny použité akordy o sekundu nahoru (= 1 tón). Potom např. kolečko C, Ami, Dmi, G bude po přetransponování do D vypadat takto: D, Hmi, Emi, A. Pokud bych chtěl přetransponovat tento postup např. do E^b, postupuji o malou tercii výš (= 1,5 tónu). Dostanu tedy E

^b

, Cmi, Fmi, B

^b

. Stejně postupuji při transponování do libovolné tóniny.

Pro určení intervalu o který mám harmonický sled transponovat mohu použít jako pomůcku rozložení tónů na hmatníku kytary. Pokud chci transponovat známé schéma C, Ami, Dmi, G např. do F (o kvartu výš), usnadní mi práci, když si uvědomím, kde na kytarě leží základní tóny použitých akordů. Tón C najdu např. na 1. políčku na H struně a tón F na 1. políčku na E struně. Pokud si tedy najdu základní tóny všech akordů v původní tónině na H struně, získám na stejném políčku na sousední struně základní tóny akordů v nové, hledané tónině. Tón A najdu na H struně na 10. políčku - na E struně je to tón D, tón D je na H struně na 3. políčku - na stejném políčku na E struně leží tón G a konečně tón G najdu na H struně na 8. políčku - na E struně leží tón C. Transponované schéma bude tedy v tónině F: F, Dmi, Gmi, C.

Ještě elegantnější řešení je zapamatovat si sled akordů jako ustálené propojení po sobě jdoucích hmatů, které můžu posunout na libovolné políčko.

Sled C, Ami, Dmi, G by se asi nejpohodlněji hrál:

C

Ami

Dmi

G

Pokud budu chtít transponovat např. do E, musím celý tento sled hmatů posunout o tři tóny (=5 půltónů = 5 políček) výš. Budu muset použít barré hmaty, ale jinak mohu použít naprosto stejný sled. Ten prst, který byl původně na 1. políčku bude nyní na 5. políčku a ty struny, které zněly prázdné budu muset na 4. políčku držet barré hmatem. Sled akordů bude vypadat takto:

Pokud se orientuji v obrazech akordů, "přečtu" si z takto zahraného sledu hmatů, že se jedná o akordy E, C#mi, F#mi a H. Pokud se mi takto transponovaný sled akordů hraje nepohodlně, mohu ho zahrát jinými obraty. Když už si uvědomíte, jaké akordy hrajete, můžete s nimi dále pracovat a prstoklad si usnadnit.

Podobným způsobem můžete pracovat i s přehledem akordů uvedeným v těchto skriptech. Budete-li chtít zahrát libovolný akord, najdete si v přehledu tento typ akordu odvozeného od tónu C a posunete ho o příslušný počet políček. **Chcete-li zahrát např. akord A7/5+ najdete si v přehledu vhodný obrat akordu C7/5**

+

a protože tón A leží o malou tercii (tři půltóny) níž, posunete ho o tři políčka směrem k ořechu kytary. Stejným způsobem posouváme i boxy znázorňující prstoklady jednotlivých stupnic.